

זקט הנהגות לבן תורה

ממרו

הרב יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל
בעל קהילות יעקב

המראה מקומות שבסוף כל קטע הם:

ב"פ - ספר "ברכת פריץ" לפי דפי הספר

ח"ע - ספר "חיי עולם" לפי הפרקים

נדפס ברשות המשפחה והמו"ל של מהדורא קמא

...

אפשר להשיג הקונטרס

בארץ ישראל

02-5371806

בארצות הברית

718-471-1881

...

Cover photo with permission from

CIS Publishing, Lakewood, N.J.

...

סדר • עימוד • הדפסה

Design • Print

Eyemarkmedia

am@eyemarkmediainc.com

516.371.7171 # 1025 • 516.284.6924 Fax

לעילוי נשמות

ר' צבי הירש ב"ר שלמה ז"ל

נלב"ע י"ח מנחם אב תשס"ב

וזוגתו

מרת אסתר בת חיים אפרים ע"ה

נלב"ע ו' תמוז תש"ע

למשפחת וואקער

ת. נ. צ. ב. ה.

תוכן הענינים

א	תפילה
ב	דרכי הלימוד וקניני התורה
ט	מדות ומוסר
י	גאווה
יב	ענוה
יג	כבוד
יד	אהבת ה'
טז	יראת ה'
יז	אמונה
יח	בחירה
כ	היסוריין בעוה"ז
כג	חינוך הבנים
כד	השתדלות
כה	השפעת הסביבה
כו	נסיונות האדם
כז	מענין הניסים
כח	שבת קודש
כט	עוה"ז - עוה"ב
לא	חושי האדם
לב	ענינים שונים
לה	בטחוני בצורי - הוא אוצרי

תפילה

- א. והנה כמו שצריכים להתפלל על כל עניני העוה"ו, בני חיי ומוזני, כמו כן וכש"כ שצריכים להתפלל על עניניו העיקריים שבשבילם נברא, הוא עבודת ההבורא ית', התורה והמצוות. שצריך להתפלל שיזכה בהם לסייעתא דשמיא, ורוב התפילות דצלו חז"ל בחר צלותא המה על ענינים רוחניים.
(ח"ע פכ"ח)
- ב. בודאי תפילה מועלת הרבה מאד, אך לא יצפה שתמיד ימצא משאלותיו כרצונו, כי הכל הולך לפי גזירת השי"ת והכל לטובה.
(מכתב)
- ג. וכש"כ בזמן שיש לו נסיונות קשים, הטרדות, היצר, ובלבולי מחשבות, שצריך להתפלל להקב"ה שיצילו מצרותיו, כגון להתפלל תפילה קצרה בחר צלותי [אחר אמירת פסוק יהיו לרצון אמרי פי] הרחמן הוא יצילני מידה"ר, או יצילני ממחשבות רעות וכיו"ב, כל אחד לפי מה שהוא צריך.
(ח"ע פכ"ח)
- ד. והנה כשמתפלל ע"ד ענינים גשמיים אינו בטוח שיתקבל תפילתו כי לפעמים אין זה לטובתו, שזה יביאנו לחטא... וגם בענינים הרוחניים אע"פ שבקשתו ודאי לטובה, מ"מ אינו בטוח שיתקבל תפילתו... ואפילו אם יעברו כמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפילתו כלום, אל יניח מלהתפלל וסוף סוף יראה בעיניו שתפילתו הועילה לו מאד.
(ח"ע פכ"ח)
- ה. ובעיקר מה שנדמה לו שאינו נענע בתפילתו אע"פ שהתפלל על זה זמן רב, אינו נכון כלל, שהרי א"א לדעת האיד היה המצב אצלו אילו לא התפלל, ראוי לולי תפילתו היה ח"ו המצב גרוע יותר ויותר ותפילתו עשתה מחצה.
(ח"ע פכ"ח)
- ו. ומעיקרי התפילה הוא שיהא בהכנעה וכלב נשבר וכמבקש ממש ולא שהתיבות יוצאים מפיו ולבו כל עמו.
(ח"ע פכ"ח)

- ו. ואמנם חז"ל הקפידו שלא להתפלל על שינוי הטבע ומעשה ניסים... ומ"מ על דרך יוצא מן הכלל אשכחן כ"פ שעשו בגדר צדיק גזר, או בתפילתם, דברים נוראים מאד (בשכיל איזה הכרח שהיה להם). (ח"ע פ"ל)
- ח. הכלל כי כל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו אפילו כל שהוא להוסיף או לגרוע ממה שנגזר עליו בראש השנה [זולת ע"י תפילה וע"י זכות ותשובה יכול הגז"ר להשתנות]. (ב"פ כד')
- ט. וצריך להתפלל בלב שלם לבקש מהשי"ת שלא יהיה נדחה ח"ו, ושיהא לו מתיקות התורה, ושיהא לו חבר טוב והגון, ושיזכה לסייעתא דשמיא. כל זה יתפלל לאחר שמונה עשרה אחר הפסוק "יהיו לרצון" בכל יום, ותפילה הבאה מעומקא דליכא אינה חוזרת ריקם. (מכתב)
- י. צריך לסבול כשור לעול ולא שכל החיים ילכו כרצונו, ההוה ילך כמו שילך והעתיד מוכסה שבסאך יהיה נכון אם תלמד בהתמדה. וצריך תמיד להתפלל על כל מה שמעיק לו שהשי"ת ירחם עליו ויצילהו מיסורים. (מכתב)
- יא. אבל עיקר העיקרים הוא לעסוק בתורה לש"ש ותפילה בכונה [ולתפלל תמיד על זה שינצל מכל מחשבות רעות] ובקיום מצוות תורה"ק בשלימות. (ח"ע הקדמה)

דרכי הלימוד וקניני התורה

- א. עיקר העצה להשיג נעימות התורה "בהבנתה העמוקה", היא דוקא ללמוד עם חבר טוב ולא ביחיד. וגם בזמן שלומד בפני עצמו יוציא מפיו כל מה שלומד ויסביר לעצמו בלשון המובנת לו כל פרטי הדברים שלמד. (מכתב)
- ב. העיקר ללמוד בהתמדה נכונה ולהבין היטב הסוגיה לכל פרטיה ולחזור לכל הפחות ד' פעמים. (מכתב)

- ג. וכאמת כל תלמיד כפי מה שלמד, הרבה הצליח. כל דף גמרא שלמד וידע הוא קנין והצלחה בד"ת, כל תוספות שהבין הוא קנין והצלחה, וכן הצליח לפתח את כשרונו להבין סוגיא בעיון ובסברא ישרה, ואם יתמיד בלימודו יתקיים בו וקובץ על יד ירכה, וסוף סוף תהיה תורתו מכרות עליו וכסאו יהיה נכון. (ח"ע ח"ב פ"ב)
- ד. והנה כשפרט אחד קשה לו בלימודו ודאי צריך להתעמק בעיון שכלו בהבנת הענין, וצריך לחפש ולעיין היטב במפרשים ולשאול לרבו ולישא וליתן בזה עם חברים... וע"פ רוב מה שאינו מתברר לו עכשיו יתברר לו במשך הזמן כשיתמיד בלימוד התורה"ק. (ח"ע ח"ב פ"ב)
- ה. כי עיקר הכל הוא התמדה ויגיעת התורה, להבין הדברים לאמיתתן. (ח"ע פג')
- ו. ללמוד דוקא עם חבר טוב. הינו חבר שאינו בטלן ואינו מדבר דברים במלים באמצע הלימוד ורוצה באמת לעלות בתורה. (מכתב)
- ז. ראשית עליך לדעת שעדין לא אחרת כלל וכל הנך רק כבן 17.5 ובמשך לימוד חמש שנים בהתמדה, תוכל להיות ת"ח מאד נעלה ככל הבחורים המצוינים. ראשית, כל מה שאתה לומד תחזור עליו לכל הפחות ד' פעמים. (מכתב)
- ח. וברור הוא שבמשך הזמן ישיג נעימות התורה במידה גדולה, אבל לא יצפה שזה יבוא מיד או בזמן קצר, כי כל ההתחלות קשות. (מכתב)
- ט. אכן אפילו מי שהוא באמת קשה ההבנה ואשר אינו יכול לירד לעומקה של סוגיא אפילו כשילמדנו הרבה פעמים [ותלמיד כזה באמת אינו מצוי כלל] ראוי הוא שישמח במה שזכה להיות במקום תורה ולעסוק בתורה ה' תמימה. ללמוד כפי יכולתו כגון גמרא בלא תוס' וכן פסקי הלכות במשנה ברורה וכיו"ב והצלחתו אין לשער. (מכתב)

- י. והדברים מכוארים בדברי חז"ל במקומות הרבה מאד, שעיקר הצלחת התורה שתתקיים בידו הוא ע"י היגיעה שיגע בה ונצמער עליה, והוא מתרי מעמי, אחד טבעי והשני סגולי. הא' שכך הוא טבעו של האדם דדבר הבא לו בקלות יהיה מה שיהיה לא נחקק היטב בזכרונו, ובבוא לפניו ענינים אחרים מיד הוא שוכח את הקודמות. משא"כ כשיגע וסבל עליהם הרבה יסורים, דאז הדברים נחקקים מאד מאד בזכרונו והיא שעומדת לו שלא תשתכח ממנו. ועוד בה סגולי, כי כל צער וצער שהאדם מצמער עבור התורה, וכל משהו יגיעה שיגע בתורה, אינו הולך לאיבוד ח"ו וזוכה עבורו קצין בתורה והשגתה, אם במקום זה, אם במקום אחר.
- יא. הכלל שהסיבה המונעתו מהשגת התורה היא היאוש והרפיון, ולא כמו שחושב שבשביל מניעת ההשגה הוא מתרפה ומתייאש, אלא אדרבה בשביל הרפיון ויאוש הוא הסיבה למניעת ההשגה.
- יב. באמת גם מי שהוא קשה ההכנה עצום, אם יתאמץ מאד בלימוד התורה, יזכה לסייעתא דשמיא להיות גדול בתורה אע"פ שהוא הרבה יותר מכפי כשרונו הטבעי.
- יג. העיקר, לדעת היטב מה למדת את כל הפרטים, ולא להשתדל לעשות חידושים, רק להבין ולדעת היטב.
- יד. תלמד סדר ראשון הגמ' של הישיבה בעיון, כנהוג, ושאר היום תלמד גמרא אחרת מסדר מועד, והכל לחזור כמה פעמים. וחצי שעה ביום ש"ע עם משנה ברורה כנהוג.
- טו. אם (אחר שלמדת הסוגיא ארבע פעמים) תחזור כל פרק שגמרת עוד ארבע פעמים תראה במשך הזמן תועלת גדול מאד מזה, ותהיה בגדר בקי ממש בזה הגמרא שלמדת וגם חרגיש אי"ה נעימות גדול בלימודך, ובתנאי שלא תקרא ספרים חיצונים ולא עיתונים, רק לעסוק בתורה. (מכתב)

- טז. הכלל הוא שלא לחשוב כלל אודות עצמו אם מצליח או לא, רק לחשוב אודות אותו דף גמרא ואותה הסוגיא אם מבינה לנכון או לא. שאם מבינה יחזור עליה ד' פעמים ואם אינה בהירה לו ילמד עוד פעם במתינות, ודוקא עם חבר טוב. ולא יחטוף, רק במתינות, עד שיבין ואז יחזור עליו ד' פעמים.
- יז. צריך ללמוד בכל יום כחצי שעה שו"ע עם "משנה ברורה". לידע את המעשה אשר יעשה וזהו לימוד למעשה.
- יח. גם אין גרעון [לענין ידיעה יסודית בעיקר הסוגיא] אם נשאר לו איזה פרטים שאינו מבינם, ובלבד שיהא מתברר אצלו מה אינו מבין ולמה אינו מבין... אבל מי שאינו יכול להסביר היטב למה אינו מבין, ומאי קשיא ליה, רק שבדרך כלל הענינים מעורפלים אצלו, זה בכלל מה שאחז"ל שתלמודו קשה עליו כברזל מפני משנתו שאינו סדורה לו, וצריך לחזור כמה פעמים ובדיבוק חברים עד שיזכה להבין היטב.
- יט. תלמידים רבים שואלים ודורשין להורות להם דרך הלימוד וסדר הלימוד. ואכן, באמת א"א להסדיר דרכים כללים לכל, כי אינו דומה הדרך וסדר הלימוד הנדרש לתלמיד המהיר לשמוע ומהיר לאבד, מאשר לתלמיד הקשה לשמוע וקשה לאבד, ושל שניהם לתלמיד המהיר לשמוע וקשה לאבד... ורק הרב המכיר היטב את התלמיד יכול להסדיר לו סדר ודרך בלימודו.
- כ. כי לחדש חידוש הגון או סברה ישרה אינו אלא סעיף א' מכשרון הלימוד, ועיקר ההצלחה בתורה היא הבנת הסוגיא היטב לכל פרטיה וטעמיה. זה נקרא ת"ח מופלג וראוי לעלות לגאון ולתפארת.
- כא. (ובזמננו, שהכל נכתב, צריך עכ"פ לחזור כמה פעמים בכדי שהדברים יהיו ברורים אצלו כשילמד בתוך הספר)... ואם חז"ל קבעו שכדי להבין צריכים

לחזור ארבע פעמים, וראי שכל מי שאינו עושה כן, תלמודו מעורפל בידו ואינו בגדר מבין הדברים לאשורם.
(ח"ע ח"ב פ"א)

כב. וצריך לדעת כי חביב וטוב דבר אחד בצער ממאה שלא בצער... ולכל סייעתא דשמיא זוכים ע"י שלומדים בצער.
(מכתב)

כג. ואם קשה לך ללמוד סוגיא חדשה חזור על מה שכבר למדת והבנת והוא ברור שסוף סוף תשיג נעימות עצומה בכל מה שתלמד, ובפרט כשהלימוד הוא לש"ש שזוכים מאד עבור זה להצלחה בכל הדברים.
(מכתב)

כד. וצריך לדעת כי הכל ישחלם לו במשך הזמן ולא נאבד שום צער ושום יגיעה ח"ו, שהכל בא בחשבון למעלה, וכל היגיעה על התורה"ק הוא בגדר שלה לחמך על פני המים, כי ודאי לפי יגיעתו ישולם לו בלי ספק.
(מכתב)

כה. העיקר שלא לבטל זמן ולא לקרוא ח"ו עתונים, אפילו דתיים.
(מכתב)

כו. מה שיראה לפעמים שחברו עולה יותר בכשרונו ובתפיסתו וכיו"ב, אינה ראייה בכלל על העתיד. ראיתי רבים שחשבו בצעירותם לבלתי מצליחים וכיו"ב ובמשך הזמן עלו ונתעלו בידיעה יסודית ברוב הש"ס, ובהכרה והבנה מאירה בדרכי ההלכה וההוראה.
(מכתב)

כז. והנה ידוע שהתורה שהאדם לומד בצעירותו עד הגיעו לפרק נישואין, מביאתו דרך כלל לדרגת תלמיד בעל סברה ישרה "שיכול ללמוד" (היינו שאם יקבל עליו עול תורה ועמלה של תורה מסוגל הוא לעלות במעלות התורה, להתעמק ולירד לעומקא דדינא בכל חלקי התורה, ים התלמוד, והפוסקים בדרך אמת). אבל לזכות לכתרה של תורה, רצוף אהבה ויראת ה' מהורה, אי אפשר אלא א"כ תורתו אומנותו וממית עצמו עליה ומקיים בעצמו באהבה תשנה תמיד (משלי ה יט).
(ח"ע ח"ב פ"א)

כח. ובזכות התורה אנו קיימים והיא קיום כל העולמות.
(ח"ע ח"ב פ"א)

כט. והנה ידוע שהדבר שעושה על האדם רושם של שמחה (וכן ח"ו איפכא) את זה הוא זוכר זמן רב, שהדבר נשאר חקוק מאד בזכרונו אבל דבר שאינו משתוקק עליו והשגתו אינו משמחו, זה הדבר אינו עושה רושם עמוק בנפשו ובזמן קצר הוא משכחו... וממילא יוצא מכאן שהזכרון לזכור את תלמודו הוא לפי ערך רוב תשוקתו והשתדלותו להשגת התורה, ולפי רוב השמחה שבאה לו בהשגת דבר מדברי התורה, כן יהיה זכירתו במה שלמד.
(ב"פ יב)

ל. חלילה וחלילה להפסיק את לימוד התורה. ותדע בברור כי גם לכשתצא לעולם לא תמצא מוח ונחת, כי בכל יום מתחדשים כעס ומכאובים שלא ישוערו כלל שלבסוף מתחרטים ואומרים כי טוב לי אז מעתה.
(מכתב)

לא. וצריך לדעת כי במשך איזה עשרות שנים שעוברים כצל עובר לא נשאר אצל האדם מכל עמלו רק ואך התורה והמצוות שהוא קנינו הנצחי שישאר לו.
(מכתב)

לב. ועוד, שעיקר חבליה בריאת האדם הוא רק לעבודת השי"ת ולעסוק בתורתו. ולכן קנין תורה זהו קנינו, אבל שאר קנינים מעניני עוה"ז לא בשבילם ירדה נשמתו ממרומים.
(ב"פ מח)

לג. דבוראי מי אשר חסר לו זכות או מול לאריכות ימים הרי הוא זוכה לזה ע"י עסק התורה.
(ח"ע ח"ב פ"ג)

לד. וא"א בשום אופן לנצח את היצה"ר המתנער ומתחדש בכל יום אלא ע"י עסק התורה.
(ה"ע ח"ב פ"א)

לה. עיקר התיקון לעון המר הזה הוא עסק התורה ביגיעה, גם בשעה שאין לו חשק, ובשעה שדאגות בלבו, וכן להתפלל תמיד להשי"ת שיציל אותו מכל עונות.
(מכתב)

לו. ואינם זוכים לתחית המתים אלא ע"י עסק התורה, ולגבי שאר עמא מצאו חז"ל תקנה ע"י שהם מחזיקים לומדי תורה. (ח"ב פ"א)

לז. הן מודעות זאת כי עיקר בריאת האדם וירידתו לעוה"ז הוא בשביל יגיעת התורה... וכל קיום העולם הוא ע"י ת"ח העוסקים בתורה. (ח"ע ח"ב פ"א)

לח. היינו שעיקר השראת השכינה בישראל אינו אלא בלימוד התורה (ובפרט לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא). (ח"ע ח"ב פ"א)

לט. על שאלה זו רק אכתוב בדרך כלל שהבן תורה אינו מצליח בתורה אא"כ כל שאיפתו היא התורה בלבד, להתעלות בתורה ויר"ש. וכאם מצטרפת עמו עוד איזו שאיפה, אף שהיא לכאורה רק כסניף לעיקר שאיפתו של השתלמות בתורה"ק, מ"מ כבר א"א להצליח בראוי. ובמשך זמן קצר הוא מתרחק מהתורה עד שלימודו עליו כמשא וסופו יוצא מהישיבה בבעיטה, ה' ישמרנו. וע"כ מאד צריך הבן תורה להזהר ממקומות שבכל אופן אינם מושכים למה שהוא שואף. (מכתב)

מ. הכלל שכל ההבטחות שאחז"ל לעוסקים בתורה ובמצוות היא על תנאי אם לא יאבד זכויותיו על ידי פועל נגדי. (ח"ע ח"ב פ"ד)

מא. והנה לא הובטח לעמילי תורה שיזכו לעשירות וכיו"ב (כי הכל הולך לפי מה שנגזר עליו מתחילה בשעת יצירתו, ועניניו נגזרים ע"פ מעשיו בגלגול ראשון) אבל מ"מ זה מובטח להם, שע"י עסק התורה לא יפסידו ולא יגרע מנת חלקם ממכות שהיה בא להם אילו לא עסקו בתורה. וגם כי באמת, לסוף אחר זמן רב משתלם לו גם בעוה"ז, ולפי ערך יגיעתו בתורה מתקיים בו במקומך יושיבך (יזמא לח.). ואולם עיקר השכר הוא בעלמא דקשומ. (ב"פ כא)

מב. וכן הוא בכל המבוכות ובלבולים ממחשבות רעות המעיקות לפעמים אצל אנשים, וגדמה לו כי אין שום מוצא לסבך זה. כאמת הפתרון והתשובה הם

פשוטים וברורים בתכלית הכירור, אלא שכל זמן שאינו זוכה, אינו רואה את הפשטות הפשוטה אשר לפניו. וצריך להיות במוח שכאשר יתחזק בתורה ובעבודת הבורא ית' בתמימות סוף סוף יאיר השי"ת את עיניו ואל יפול ביאוש ח"ו אע"פ שיעברו זמן זמנים טובא שיעמוד במבוכתו כי סו"ס יאיר לו השי"ת ולפום צערא אגרא.

מג. וראוי מאד ללמוד בהקדמת פירוש המשניות לרמב"ם ז"ל ע"ש דברים נפלאים מענין שכל מה שיש בעולם וכל הנעשה בעולם הוא רק למען האדם השלם... וכל הלומד דבריו הקדושים ז"ל שמה ודאי יהיה לו לתועלת גדול. (ח"ע ח"ב פ"ג)

מד. וכידוע כי מצודת המעות פרושה מאד, הן מעותא בהבנת עומק דברי רבותינו ראשונים ואחרונים ז"ל, והן מעות בשיקול הרעת והסברא, ומאד מאד צריכים לבדוק כל דבר בשבע חקירות ובדיקות, ולנפות כל סברא ביי"ג נפה, שלא יצא מתח"י משפט מעוקל. ויש כמה דברים שאפי' ניתנו להאמר ולהיות נושא ונותן בהם בפלפולה של תורה, מ"מ אין לקיבעם ברפוס בתור דבר מסויים ומקויים וכידוע. (קהילות יעקב הקדמה)

מדות ומוסר

א. כי במקום שהמידות רעות פועלות, כבר הדעת הולך ומשתבש לפי רצון המידות וכידוע כוחה של נגיעה. (מכתב)

ב. כל המידות והכשרונות כולם פועלים בערבוביא ובמהירות מכלי להרגיש בהן, והמה פועלים ונפעלים זה מזה. וכל הכוחות והמידות כולם המה לטובת האדם הנברא הלזה וכו'. ואופן ההשתמשות בהמדות, מה לרחק ומה לקרב, ואיך לתקנם למען לא יאבד עולמו הנצחי ע"י בלבולי המדות, האריכו בזה בספרי המוסר. (ח"ע ח"ב פ"ג)

ג. גם נבראו האנשים בסוגים שונים במידותיהם ובכשרונם כי זהו כבודו של הבורא ית' שיעבדוהו בדרכים רבים כ"א לפי הנאות לו ע"פ כשרונו וע"פ הנסיונות הבאים לקראתו.
(ח"ע פי"א)

ד. לפי שכן הוא בכל המידות, הן טובות הן רעות, שכל שמוסיף להשתמש בה הרי המידה משתרשת ומתחזקת בו ובנוע, (ב"פ מז')

ה. וגם הצדיק יש לו מלחמת היצר וימי עליות וירידות. ובפרט בעיני לשמה וטהרת התחשבות והמדות (אלא שרק לגבי ידיה זהו נקרא ירידה דלגבי אחרוני שאינם כמותו היה נחשב כזאת למדרגה גדולה). (ב"פ מא')

ו. ואפילו למי שאין בו דעה, ואפילו אם הוא אדם בעל מדות קשות ורעות, שכל זמן שהוא בכלל אחיך, חייבים לעשות לו כמו לשאר עניים שבישראל.
(ב"פ כט')

גאווה

א. הגאווה מקלקלת ומחרבת את האמונה רח"ל.
(ב"פ נו')

ב. כי הגאווה היא מידה טבעית בלי שום טעם (ולכן א"א לבטלה ע"י מענות שכליות) והיא מצויה בקמנים ובגסי השכל כמו בגדולי הכשרון ולפעמים באלו יותר מבאלו.
(ח"ע פכ"ז)

ג. ובדבר הגאווה היא מחלה כללית וצריך הרבה ס"ד. ומה שביד אדם לעשות הוא לקבוע זמן ללמוד מוסר לתקן עצמו בעבודתו ית' ולהתפלל להשי"ת שיעזרהו להנצל ממדות רעות.
(מכתב)

ד. כי כרגיל, אם מגידים לאדם איזו שבח או שגדמה לו שיש בו איזה הצטיינות (אפילו פעוטה ביותר) מה מאוד ישמה לבו וחושב את עצמו לעילא לעילא,

ובדמיונו הוא משוטט שהוא כמעט חד בדרא וכי ראוי הוא מאד לכבוד ולתפארת וכו', ואינו עולה על דעתו כלל לחשוב הוא הלא נפל לפח הגאווה הארורה שנעשה ע"י זה תועבת ה', רח"ל.
(ב"פ נד')

ה.

ואולם נראה כי עיקר שורש כל חטא ואשמה והתרחקותו מפחד השי"ת ואהבתו, היא הגאווה, שע"י מרחיק ממנו אור קדושתו ית"ש.
(ב"פ ט')

ו.

והנה מבואר בספרים הקדושים שכל הספקות והבלבולים בעיני אמונה אינם נמצאים אלא בלב בעל גאווה, כי כל המתגאה אור השכינה מסתלקת ממנו... כי הבעל גאווה אין לו אמונה שלמה.
(ח"ע פכ"ז)

ז.

אבל קשה לו למי שלא חונך בתורה ובאמונה לצייר שהוא מורכב מעוד יסוד חמישי, כח רוחני שהוא הנפש. כי מלבד שהאדם ברוב גאותו אינו נוטה להאמין מה שלא השיגוהו בא' מחושיו... עוד זאת קשה לאדם לצייר בכלל מציאות רוחני שאינו נראה ולא נרגש לאחר מחושיו.
(ח"ע פ"ח)

ח.

ואין זה דרך כלל להתרחק מפלפול חברים בשביל שלא להתגאות. לא זו הדרך ולא זו העיר. צריכים להתפלפל ולדון בכל דבר עם חברו ורבותיו. והכונה העיקרית הוא בשביל להבין תורת ה'. ואם נופל בלבו מחשבת גאווה או כיו"ב, אמרו לעולם ילמד אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.
(מכתב)

ט.

ודע כי מי שלא זכה למדת הענוה אין לו אפילו שום מושג וציור מענינה של ענוה. יתכן ועצביו מתוחים ולבבו כואב על רוע מולו ויתקצף מאד על אשר מחשבותיו אינם עולים לו כרצונו, אבל גאותו לא נשברה במאומה ומרגיש את האני שלו לעילא ולעילא. יתכן ג"כ שיתנהג בפועל כענוי ארץ לקבל כל אדם בנחת ובהכנעה וכיו"ב וגאותו קבורה בלבו שרירה וקיימת.
(ח"ע פכ"ז)

י.

מה שכתב שאין רצונו ליהנות ממתנת ב"ו ע"פ רוב אין זה כלל מחמת מידת

הבטחון, אלא מחמת הגאווה והגאון והכבוד המדומה. ואם אינו מוצא דרך להתפרנס כפי ההכרח ואינו נוטל צדקה הרי הוא כשופך דמים. (מכתב)

יא. אשר יפלא מאד על התאוה המשוונה הלזו להרע דוקא למי שהטיב לו, אבל באמת שהאדם המושחת הזה כשמקבל טובה מרגיש כעין חיוב הכרת טובה, וברוב גאותו ומדותיו הרעים אינו חושב כלל וכלל להכניע ולהכיר טובה. ושוב הוא רואה במטיבו כאיש המדריך מנוחתו וכבעל חוב שלו שהוא מחויב לשלם לו. ולכן מתעורר אצלו שנאה עליו ומתאוה להרע לו. (ח"ע פכ"ז)

ענוה

א. ואולם מדת הענוה הוא מדרגה גדולה מאד אשר מרוב הקושי בהשגתה חשבה ר"פ בן יאיר אחר החסידות. (ח"ע פכ"ז)

ב. אבל הזוכה למדת הענוה להרגיש את עצמו בפועל ממש כדבר שאינו כלום, בהתבוננו שכל מדותיו חכמתו והרגשותיו ויופי כשרונותיו וקניניו, הכל אינו שלו, כי אם שאל נשאל לו לזמן קצוב מאת השי"ת אשר עשהו, ועתיד ליטלה ממנו בהגיע יומו... ולבבו נשבר באמת, מיד שורה עליו רוח טהרה ואמונה, רוח דעת ויראת ה'.

ג. ויש מדרגה גדולה יותר של ענוה שמרגיש עצמו כלא כלום מחמת הכרה ברוממות השי"ת. (ח"ע פכ"ז)

ד. גם מדת הענוה האמיתית מטהר את הנפש מאד ומצילהו מכל מיני הרהורין בישין. (ח"ע הקדמה)

ה. אבל מי שזוכה לענוה אמיתית, להרגיש ולחשוב עצמו כדבר שאינו כלום, תיכף ומיד מסתלקים ממנו כל הספיקות. וכל הרהורים והבילבולים בטלים ומבוטלים, נעלמים ואינם. וזה בדוק ומנוסה בבירור גמור. (ח"ע פכ"ז)

נפשו לאלוקים, זוכה ע"י צמאון זה לאושר האמיתי לעולמי עד. אבל כשבוחר בתענוגי העולם הזה והוא היא האושר שלו, הצמאון עושה את שלו להתאוות יותר ויותר ונמצא קרח מכאן ומכאן. כי השלימות הנצחי אינו רוצה להשיג והנאות העוה"ז אינם יכולים להשביע רצונו. (ח"ע פ"ד)

ה. אכן כל המידות מומבעות באדם באופן סתמי, והאדם הוא בעל בחירה ויכול להלבישן על כל מה שיבחר. כגון כח האהבה מושרש בנפשו אבל אינו מושרש בו למי לאהוב, והאדם בוחר בעצמו לאהוב את אשר ימצא חן בעיניו. ויכול לבחור ולהתרכק באהבת בוראו ית"ש מקור כל החן והטוב. אשר כולא קמי כלא חשיב, וכן בכל המידות. (ח"ע פ"ד)

ו. וזהו הסייעתא דשמיא שנותנים לשומרי תורה, אע"פ שאין מחלישין משמים כח הבחירה כלל, מ"מ מסייעין לו משמים שגם דרך חטאים רח"ל לא יהיה קל לפניו, כי יהיה כרוך בצרות רבות ורעות. באופן אשר ע"י זה, יקל לו להחזיק מעמד בעסק התורה ועבודתו יתברך. (ב"פ כח)

ז. וכשנתבונן נראה כי הנפש בטבעה אינה רואה סיפוק בהכלי תענוגי עוה"ז ומשתוקקת להדבק לרם ונעלה מרום וקדוש אלא שלא הוטבע בה להשיג כוחות טבעיים מהו מרום וקדוש. (וכ"ז הוא למען תהיה בחירה בידו) כ"א בעיין השכל ובסייעתא דשמיא ישיגהו. (ח"ע פ"ד)

ח. והאדם הלזה מתחילת לידתו אין בו שום דעת ותבונה (למען יהא ראוי לקבל כל חינוך שיבחרו לו הוריו) ובידו לבחור ולהתרגל להיות טוב שבטובים ורע שברעים. וכן שכלו וכשרונו בידו וביכולתו לפתחו ולהדרו, וכן להגשימו ולטמטמו (ע"י בורות והוללות). (ח"ע פ"ג)

ט. כי הלא זהו תכלית ועיקר בריאת העולם הזה (שרובו רע) שתהא בחירה חפשית והאדם יתאוה תאוה לכל מה שנוה ונעים להנאת גופו ואעפ"כ יתגבר על רצונותיו לשמור ולעשות מצוות השי"ת. (ח"ע ח"ב פ"ט)

- י. ואולם אין זה אלא הבטחה כללית שלא תשכח התורה מכלל ישראל אבל כל יחיד אינו מובטח על עצמו כי הבחירה ביד כל אחד ואחד. (ח"ע הקדמה)
- יא. כי עיקר העוה"ז הוא עולם הבחירה. ואין דרך הרע סגור בפני שום אדם שאם רוצה ליטמא פותחין לו. (מכתב)
- יב. והא דבאמת אין גותנים שכר מצוה בעוה"ז, נראה פשוט, דאילו היה הסדר בעוה"ז, שהעושה מצוה מקבל שכרו במובות העולם הזה, והחוטא מקבל עונש רע וזר בעוה"ז, היה כמעט בטל ענינה של לשמה. כי יגיעת המצוות ומע"ט היו נעשים ע"ד החנוני הסותר בתורתו ופועל במלאכתו (וכמעט שהיה בטל ענין הבחירה) וממילא לא היה מגיע לו שכר כלל כיון שהוא עובד בזה את עצמו ולא לשם עבודתו ית'. ונמצא שאילו היה נקבע לתת שכר טוב לעושי טוב בעוה"ז, ע"י זה היה נפסד עיקר השכר, ולכן היום לעשותם ומהר לקבל שכרם. (ב"פ סה')

היסורין בעוה"ז

- א. וזהו אושר גדול לאין שיעור, שהעונשין הראויין לבא עליו בעולם הבא יוחלפו על יסורי עוה"ז, הקלים מאד לעומת עונשי העוה"ב. (ח"ע ח"ב פ"ד)
- ב. וכן כל דבר שבקדושה ועבודת האלוקים ית' אין חשיבותו אלא דוקא כשהוא ע"י יסורין וצער ורוב נסיונות. (ח"ע ח"ב פ"ט)
- ג. כל הראוי יותר להיות גדול ועצום בתורה, מסתערים עליו יותר ויותר הפרעות בצורות שונות. וכשמתחזק לחזיק בעין החיים סוף סוף היסורין חולפים. (מכתב)
- ד. ומבואר שעל כל צרה ועל כל צער וסבל שבא על האדם יש כבר רפואה מוכנה עוד מקודם שבאה הצרה, וצריך רק לזכות לראות את הרפואה

- מקום אחד] כי לפי ריבוי הויתור משלו למען השי"ת, כמו כן יתעורר לעומתו הרגשת אהבה והתקשרות לכורא ב"ה, וזה בדוק ומנוסה. (ב"פ מ')
- ו. אבל נראה שענין התנודות לש"ש כמה שלא נתחייב הוא ענין מיוחד בעבודת ה"ת והוא יסוד גדול להשגת אהבת השי"ת ויראתו. (ב"פ מ')
- ז. ובכל החזיון הזה הוא גם כן בענין אהבה להשי"ת ולתורתו (וכן בשאר המדות) שכמו דאהבה הפנימית מביאה לידי התנודות להיות מוותר משלו (כמה שלדעתו אינו מחוייב בדבר) לש"ש בשביל כבודו יתברך, כן יתעורר בלבו אהבה באמת והתקשרות להשי"ת ולתורתו, ולפי ערך ריבוי ההתנודות כן יעורר לעומתו ניצוצי אהבת השי"ת. (ב"פ מ')
- ח. והמביאו לכל הרגשות הללו (אהבת ה' ויראתו) הוא לימוד התורה שבכתב ובע"פ ובפרט לימוד האגדה... ובכלל זה הספה"ק המעוררים ליראת ה' ואהבתו. וכן שמיעת חכם הדורש ביראת ה', וכן התפילה ככוונה אשר מכ"ז גרשמים בנפשו יסודי יר"ש ואהבתו ית'. (ב"פ יד')
- ט. והנה בזמנינו זה [כמוכן שאיננו מדברים מיחדי סגולה שזכו למדרגות גדולות] כפי שענינו ראות, הם שניהם (גם האהבה גם היראה) המה אצל האדם בגדר כוחות כהים אשר האדם עצמו אינו רואם ואינו יודע ערכם ותוקפם של הכוחות הכהים הללו. הם לפי רוב מקנתו בעתים שונים בהתפעלות ובהתבטלות לפניו ית' (להרגיש מאד כי הוא יתברך רם ונשא גורא מרום וקדוש לאין סוף) וכפי ערך רגשות קודש הללו שזכה בהם במשך חייו וביחוד בשנות נעוריו, ככה נדרש בלבו כוחות כהים של אהבתו ויראתו יתברך. (ב"פ יג')
- י. הכלל לפי רוב קניניו בכמה עתים וזמנים להרגיש אהבתו ויראתו ית' כן נשארים אצלו אח"כ קנין בנפשו כוחות כהים חזקים (וכמוכן אם לא קלקל ח"ו את דרכו) והמה קבועים בפנימיות נפשו לא יראו לעינים, כמנהג הכוחות הכהים וכידוע, וצריכים חזוק הרבה להחיות הכוחות הללו שלא יתקררו

ויתבטלו ח"ו במשך הזמן. וצריכים לזה הרבה סייעתא דשמיא ועיקר החיזוק הוא ע"י יגיעת התורה והמצוות לש"ש.
(ב"פ יד')

יראת ה'

א. הרי דענין מצות היראה היא שתביאהו לידי זהירות מלעבור על מה שאסרה תורה... ומצות היראה שכר הרבה כנגד מצוות רבות כי היא (היראה) היסוד להם.
(ב"פ מז')

ב. ואולם כשם שהיראה היא סבה לקיום התורה והמצוות ה"נ אשכחן ששמירת התורה וקיומה זו היא סבה ליראת שמים שע"י עבודת הבורא יתברך זוכין ליראת ה' מהורה.
(ב"פ מז')

ג. וזהו ענין יראת העונש אע"פ שעיקר מצות יראה הוא יראת הרוממות... מ"מ צריכים ג"כ להשריש יראת העונש. כי בזמן תוקף ההתגברות היצה"ר או התאווה מממממת את לבו עד שכמעט ולא ירגיש על ענינים רוחניים... ונעשה כאדם מגושם שאין לפניו אלא תאוות עוה"ז בלבד, אך פחד העונשים הקשים, גם איש מגושם מרגיש, נרעש ונפחד. ולזאת צריכים ללמד את עצמו להשריש בלבבו יראת העונש.
(ב"פ סג')

ד. והנה מבואר בספרים הקדושים שעיקר מצות יראת ה' הוא יראת הרוממות מכבוד השי"ת והדר גאון עוזו, אשר אין קץ לקדושתו ואין סוף לרוממותו ית"ש. ויראה זו מביאתו לידי אהבתו ית'.
(ח"ע ע')

ה. הכלל שהשער הפתוח להשגת יר"ש הוא הזהירות והדקדוק בכל מעשיו שיהיו ע"פ הש"ע בדקדוק גדול.
(ב"פ מז')

ו. ומכיון ששמירת התורה כלול בה יראת ה', ממילא ע"י שמירת התורה,

היראה משתרשת ומתחזקת בו. נמצא שהמעשה מביאתו לידי התעלות ביראת שמים.
(ב"פ מז')

אמונה

א. ולזאת מיסודי האמונה בתוה"ק היא אמונת חכמים (והוא מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם...) שכמו בהוראת איסור והיתר ודיני ממון וכיוצא בו לא כל אדם מסוגל להורות ולהחליט על ספקותיו, ועליו לסמוך על גדולי הדורות כמו כן בכל עניני האמונה והדת עלינו להשען על רבותינו הק'. וככל שיכיר יותר רום גאון קדושת רבותינו, תהא אמונתו יותר שלמה.
(ח"ע הקדמה)

ב. והאמת שבכל דור ודור בכל מחוז וכמעט בכל עיר ועיר, יחידי סגולה שנתפרסמו ביותר בהדר גאון עיום ובתעצומות כשרונם וחכמתם הנפלאה, ומהם במדרגות רוח הקודש וכיוצא בזה, אשר הקהל ראו בעיניהם ואשר קבלו מפי אבותיהם. וכל זה היה עמוד הימיני לחיזוק האמונה אצל שאר עמא דארעא.
(ח"ע הקדמה)

ג. ובכל הדורות נמצאים קדושי עליון אשר רוה"ק שורה עליהם... וכן ראינו בחוש בכל הדורות, קדושים וטהורים שזכו לרוה"ק. וגם בדורות שלפנינו (כגון הנרי"ל דיסקין בירושלים...) וכל זה מחסדי השי"ת, למען חזק לבבות אחינו בני ישראל לאמונה שלמה ולעבודתו ית"ש.
(ח"ע פ"ל)

ד. וכן אם קורא ספרים חיצוניים ועתונים חיצונים אמונתו בסכנה גדולה רח"ל, כי לפעמים איזו מלה אחת משתקע במוח ומכרסם שנים על שנים רח"ל.
(מכתב)

ה. אבל כשיש בידו לעסוק בתורה ואינו עוסק או מזלזל ח"ו במצוות השי"ת או

שאינו נשמר ממפסירי האמונה אין זה בגדר בא לטהר אלא בא לטמא.
(ח"ע פ"ג)

ו. ובדאי שמירת שמיטת הארץ לכל דיניהם כהלכתה, הוא תיקון גורא ועצום על קלקול האמונה ר"ל.
(ח"ע ח"ב פ"ח)

בחירה

א. וכן בכל מעשה יש הבחירה לפניו לעשותו או להמנע מלעשותו, ולא עוד אלא האדם עצמו משנה דרכיו וממילא גם מבצע מפעם לפעם כאשר יבחר. ובאם ח"ו כל תכלית בריאתו הוא למען חיי העוה"ז הלא טוב שיהיו כולם ע"פ סגנון אחד באופן היותר מועיל לו ולחברת בני אדם, כמו מידות טובות וישרות ודעת מיושבת והגון, באופן שיהי' תפארת לו ותפארת לעושיה מן האדם. והרי ענין הבחירה והתחלפות סוגי בני אדם מן הקצה אל הקצה מורה באצבע שהעוה"ז אינו אלא פרודור, וכל יצירתו בעוה"ז השפל הוא לעמוד בנסיון, ולהגביר הטוב ולהכניע את הרע שבנפשו, ושכרו מוכן לו לעולם שכולו ארוך. ולזה ניתן לו הבחירה החפשית, דאל"כ אין מקום לשכר ועונש.
(ח"ע פ"ג)

ב. ולפעמים, מניחים את האדם על בחירתו הרעה, להיות מקל חובלים לאחרים כפי מה שראוי להם צער כזה. והרבה שלוחין למקום ב"ה. אלא, שבתור נסיון, מניחים לאדם רע שיהא הוא המזיק באחרים בבחירתו (לא שנגזר שזה המזיק יעשה כן, רק נגזר שזה הניזק יקבל צער כזה. ואין מעכבים משמים את זה שבבחירתו בחר לעשות פורענות זו) שמגלגלין חובה ע"י חייב, והוא עתיד ליתן את הדין ולבוא לידי אכזר רח"ל עבור בחירתו הרעה. כי אין זה שייד לו כלל מה שהניזק חייב בדיני שמים בעונש שכזה.
(ב"פ כה')

ד. וכן הוא בעניינו, הצמאון והתשוקה לאושר וטוב מושרש בלב האדם, אבל אינו מושרש בטבעו מהו הטוב והאושר. וכשזוכה ומתקרב לתוה"ק וצמאה

ו. ולא עוד אלא אפילו מי שזכה באיזה זמן למדת הענוה ושפלות הרוח ואח"כ אברה (ע"י היסח הדעת או איזו חטא ר"ל) שוב גם הוא שוכח ונעלם ממנו מהותה של ענוה עד שאין לו כמעט שום מושג וציור כלל במהות מדת הענוה.
(ח"ע פכ"ז)

ז. על זאת העצה היעוצה לאותן שסובלים מבלבולי הספיקות והרהורים, להניח מלהתעסק בעניני ספקותיהם אלא להשתדל במדת הענוה, ללמוד בספרים הקדושים המעוררים לענוה ולצייר בעצמו ככל האפשר ביטול מחשבתו ושיפלותו ולהתנהג במדת הענוים... ועל הכל להתפלל להשי"ת באמת על זה. וככל שיתקרב יותר למדת הענוה, ככה יתבטלו ממנו הבלבולים והספיקות המטרידות אותו, והוא בדוק ומנוסה.
(ח"ע פכ"ז)

כבוד

א. וכן ע"פ רוב כל הכועס וטוען טענות עבור איזו נקודה של כבוד שלפי דעתו קיפחוהו, זהו בעצמו התירוץ הגבון שכבר אין מגיע לו הכבוד מכיון שהוא שופך בוז גפרית ומלח על שכנגדו עבור דבר של מה בכך.
(ב"פ נח')

ב. העיקר שלא להשגיח כלל על עניני כבוד וכיו"ב רק ללמוד בהתמדה וסוף הכבוד לבוא.
(מכתב)

ג. ועל כולם תאות הכבוד אשר לא ימלט ממכאוביו כמעט בכל יום, אם מבני ביתו אם ממכיריו. פעם פגעו באמת בכבודו, פעם בדמיונו, כמדומה לו שזה הפלוגי לא התחשב עמו כהוגן.
(ח"ע פ"ג)

ד. ויש אשר הוא מחיפש מן התקוה להגדיל כבודו בפרטות באופן בולט, ומתקשר עם איזה חוג או מפלגה הקרוב למהותו או שמקבל מהם טובת הנאה. ואדיר תקותו להגדיל כבוד חוג שלו ובוה לא ידע שבעה. (ח"ע פ"ד)

ה. והנה ידוע כי העוה"ז אין בו כדי שביעה. לעולם ירגיש האדם שהוא חסר מה ולא ידע שבעה... וכן בתאות הכבוד, לעולם הוא רואה עצמו נגזל ונפחת מערכו. וככל אשר יתנשא יגדל צמאונו להתכבד ולהתהדר. (ח"ע פ"ד)

אהבת ה'

א. והנה אהבת התורה וחכמי התורה ולומדיה ואהבת יראי ה' והגדולים עם הקטנים וכן אהבת ישראל עד כמה שהם קשורים לתורה"ק ושמירתה, כל זה הוא מסייע הרבה ופותח את הלב לאהבת השי"ת כי כל אלו אהבות הנ"ל הרי שורשם הוא באמת מתוך אהבת הבורא ית'. (ח"ע ח"ב פ"ד)

ב. ועיקר הדרך לאהבת השי"ת ביארו החסיד בחובות הלבבות על יסוד הכרת הטובה. (ב"פ ל')

ג. אבל שאר אהבות טבעיות וראי הן מפריעות ומחשיכות על רגשי קודש לאהבת ה', וכידוע. אלא שמ"מ לאחר זמן כשיזכה להתעורר לאהבת ה', ע"י עסק התורה ושמירת המצוות במסי"ג, אזי יסתייע הרבה בהרשימות של אהבות הטבעיות לקחת ממנה דוגמא לעבודת הקודש. (ח"ע ח"ב פ"ד)

ד. וכן בעניני אהבת ה' ית' מי שהיה לו אהבה עזה לאיזה אדם מפני שזה אוהב לו... וממנו יקח לדוגמא לאהבת השי"ת... ואם אוהב למי שהוא מפאת החן הלא אין זה החן אלא ניצוץ אחד מאורו ית'... ואצלו ית' הוא כביכול לאין סוף... ויקח מכ"ו בתור ק"ו לאהבת השי"ת. (ח"ע ח"ב פ"ד)

ה. ואין חילוק בעניני התגדבות באיזה דרך הוא עושה [כי הרבה דרכים להתגדבות לעבודת הבורא ית' יש מתגדב לש"ש להרבות ביגיעת התורה, יש בתפילה במסי"ג, ויש ברבוי צדקה וחסד, ויש בדקדוק עצום בכל דיני התורה, ויש בויכוי הרבים. וכן כמה דרכים במילי דחסידותא, והכל הולך אל

והתיקון. וזאת הידיעה הוא עידוד וחזקו שלא יפול ביאוש בהיותו במיצר גם כשנדמה לו שאין מוצא לצאת מהסבך. רק יתפלל ויבקש רחמים ויעסוק בתורה ובמצוות לש"ש ולצפות תמיד לישועת ה' כהרף עין ולא יפול ביאוש כלל ח"ו. (ח"ע ח"ב פ"ו)

ה. ועונשו ובעוה"ז הוא הרבה יותר חמור ויותר קשה מיסורין שקבל על עצמו בעוה"ז. (ח"ע ח"ב פ"ד)

ו. ואכן לא הפסיד כלום במה שהוכרח להתייגע כל ימיו וללמוד בצער, כי על כל צער וצער יזכה לשכר כפול ומכופל. (ב"פ לו')

ז. ובאור הדברים הוא דבאמת האדם מוכרח ליסורים למען מצבו הרוחני למרק עוונותיו... (זולת בצדיקים גדולים שיש בהן יסורין של אהבה ויש מהן שמקבלים עליהם יסורין מרצונם). (ב"פ כ')

ח. וצריך לדעת שהיסורין נשלחים במדת הרחמים (לדון המועט כמרוכה)... (שאפילו האדם במיעוט הכרתו מכיר ומבין שלפי שורת הדין היה חייב הרבה יותר) אלא שהקב"ה ברוב רחמיו מחשב המועט למרובה כפי דעת אל דעות השי"ת. (ב"פ כ')

ט. ועוד בה סגולי כי כל צער וצער שאדם מצטער עבור התורה, וכל משהו יגיעה שיגע בתורה, אין הולך לאיבוד ח"ו וזוכה עבורו קנין בתורה והשגתה, אם במקום זה אם במקום אחר... ובודאי כל מה שסבל יותר עבור התורה זוכה יותר לסייעתא דשמיא... ולכן ע"י עסק התורה מתוך הצער ומתוך היסורים וכ"ו זוכה שתהא תורתו משתמרת בידו. (ב"פ לו')

י. הכלל דהיסורין מוכרחים הם להאדם, הן למען כפרת עוונותיו והן למען השגת התורה והעוה"ז. אבל צריך לדעת שהיסורין אינם נשלחים לאדם אכסרה (כלי מדידה) בדרך שמשפיעין במדה גסה, אלא הם נשלחים בדקדוק

עצום מאד... הרי שכל פרט מהיסורין באין על ידי פס"ד מיוחד מב"ד של מעלה. (ב"פ כ')

יא. הכלל כי דבר זה שתהא למוד התורה מתוך הצער ומתוך הטירוף ומתוך הרחק וכו', נחוץ מאד. שהרי מחמת זה תורתו מתקיימת בידו שלא תשתכת. (ב"פ לו')

יב. וכיון שהיסורין נשלחים במדה ובמשורה מדויקת מאד רק לפי המוכרח לו, לפי מה שהוא בלא תוספות משהו, א"כ ודאי שהיסורין שיש לאדם ע"י עסק התורה והמצוות... וכן מה שמגדל שנה מעניו למען שקידת התורה, וכן עצם יגיעת התורה (ובפרט כשיגע בה בזמן שאין לו חשק ורצון לזה) או שנדמה לו שאלולי עסק התורה היה יכול לסדר שיהא מצבו הגשמי יותר טוב, פשיטא שכל אלו היסורין שבאין לו ע"י עסק התורה והמצוות נלקחים בב"ד שלמעלה בחשבון היסורין שלו ומנכים בערכם יסורין אחרים שהיו מזומנים לבוא עליו. ונמצא שלא הפסיד כלל וכלל ע"י היסורין שבאו לו מחמת התורה. (ב"פ כ')

יג. באמת אילו לא היית ח"ו עוסק בתורה ג"כ לא תמלט מהיסורים כאלו, שהן נדודי שינה, וכאבי בטן, וקול גרון חלש. וצריכים להתעסק ברופאים וברפואות כנהוג. והשי"ת ישלח לך רפואה שלמה. (מכתב)

יד. כי נפשו של האדם בעודה בעוה"ז קשורה בגוף אין לה מושג בענינים רוחניים וזולת מה שמצוייר ומושג אצלו מעניני עוה"ז, ממנו יקח לדוגמא על עניני עוה"ב. ומי שסבל צרות ופחדים גדולים יש לו יותר ציורים ומושגים לקחת ממנו דוגמא ליראת העונש. (ח"ע ח"ב פ"ד)

טו. וכן כל הצרות והמכאובים וסבל המדות אע"פ שמצד א' הן מפריעים לעבודת השי"ת ומבלבלים דעתו של אדם, מ"מ יש בהם תועלת עצומה לעבודתו ית', והוא לקחת מהם ציור ודוגמא ליראת העונש שהוא הרבה יותר לאין ערך. (ח"ע ח"ב פ"ד)

טז.

ואתה דע לך כי כמעט אין שום נפק"מ בעצרי עוה"ז מדבר גדול לדבר קטן כי הכאב תופס כל לבבו [למשל] מהפסד של עשירית כל רכושו, כמו מהפסד של כמעט כל רכושו. (ח"ע פ"ו)

יז.

הרי היסורין שבאים מחמת עסקו בתורה ובמצוות, מלבד שהן מוכח כפרה ככל יסורין דעלמא, עוד המה זכות נורא ואיום בעצמותן, ונחשב כאילו הקריב נפשו לפני הקב"ה. נמצא דמחמת היסורין הבאים ע"י תורה והמצוות, לא נוסף לו יסורין אפילו משהו. כי תחת זה ינוכה לו ממנת היסורין הבאין עליו. ועוד הם ריווח עצום ורב שאין לתאר ולהשיג כלל. (ב"פ כא')

יח.

והדבוק בהשי"ת ובתורתו הקדושה יקבל באהבה כל פגעי הזמן, יהיו מה שיחיו, בידעו כי השי"ת אתו וכל דעביד רחמנא למב עביד. (ח"ע פ"ו)

יט.

וה"ה אם יכול להתפרנס בדוחק עצום אלא שע"י הדוחק ודקדוק עניות סובל יסורים ואין דעתו פנויה לעסוק בתורה כראוי, בודאי ראוי וצריך ליהנות ממתנת בור"ד כדי שיוכל להנות בתורה ה', כי היסורין שסובל מחמת אי לקיחה מבור"ד אינם יסורין של אהבה אלא יסורין של גאוה וכבוד. (מכתב)

חינוך הבנים

א.

כל קיומה של תורה בדור הבא חלוי בחינוך הבנים. (ח"ע פל"א)

ב.

ולואת בדורנו השפל והעוזב תלוי כל היהדות וכל האמונה בלימוד התורה בעיון ושקידה רבה, ובחינוך הבנים והבנות על מהרת הקודש, וא"צ להאריך בכ"ז כי המה דברים ידועים ומפורסמים בקרב שלומי אמוני ישראל. (ח"א פל"א)

ג.

וב"ש כשהאב עצמו מוסר בנו לחינוך המוציאו לתרבות רעה ר"ל מה נורא ומה איום העון והמרדה ר"ל. (ח"ע פל"א)

ד. רע כי כח החינוך והתעמולה עצום מאד. לא נפתע פתאום מתקבלים בדותות ודעות כוזבות, כ"א בהדרגה. (ח"ע פכ"ח)

ה. שכל המלמד את בנו תורה מעה"כ כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות (והטעם נראה פשוט שהרי בזה הכין קיום התורה לכל הדורות שגם מה שבנו יחנך לבניו והם לבניהם הכל בסבת זה האב שלימדה לבנו). (ח"ע פל"א)

השתדלות

א. וכה"ג אשכחן לענין הבטחון. שלהיות בטוח שהשי"ת יתן לו כך וכך הוא מדריגה גדולה מאד ולא כל המאמין בוטח... אבל זהו חיוב כללי, שיאמין שהכל בידי שמים. ויהא ברור אצלו שרוב ההשתדלות לא יועיל מאומה להשיג יותר ממה שנגזר לו בראש השנה. (ב"פ ע"א)

ב. ויש שלא נגזר עליו דבר זה, וגם כן הרבה פעמים מניחים אותו להצליח, רק שלעומתו יפסיד כמות הנאה זו ממש במקום אחר ממה שהיה ראוי לו. כי לא יועיל שום השתדלות לשנות משהו מכפי מה שנגזר עליו. (ב"פ כד')

ג. ומה שהאדם בתחבולותיו ובהשתדלותו מצליח כמה פעמים לפעול כרצונו, זה יבוא בדבר שכבר נגזר משמים שיהיה כן, שגם לולי השתדלותו היה נגמר בכי טוב למובטח בצורה זו או כיו"ב. (ב"פ כד')

ד. וכ"ז ללמדנו שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זי' כל שהוא ממה שנגזר בשמים. ולא עוד אלא שאותן פעולות שעושה למען השגת רצונו, הן הם סבה לשיתיה כמו שנגזר עליו באמת. (ב"פ כד')

השפעת הסביבה

א. והתלמיד הזה אם יצא מיד אחר התונתו להתעסק בפרנסתו, מלבד שעצם היר"ש ושמירת התורה שלו עלולה ח"ו להתערער בהשפעת הסביבה של פורקי עול התורה ר"ל, ובפרט בימינו אלה אשר בעוה"ר ניתן רשות למשחית לבלבל את העולם בכל מיני מצודות וחרמים שלא היו מימות עולם, ה' ישמרנו. עוד זאת, כי גם אם יזכה לעמוד איתן על משמרת שמירת התורה, עכ"פ מה מהרה ישכח תלמודו. (ח"ע ח"ב פ"א)

ב. ואוי לו למי שדרכי התאוות והצלחות מדומות פתוחים לפניו באין מניעות והפרעות ח"ו, אשר אז סכנתו כפולה ומכופלת. וכל ערום יעשה ברעת להתרחק ממקומות הגורמים לעבירה ולפריקת עול התורה ח"ו. והבא לטהר מסייעין אותו. (ח"ע ח"ב פ"ט)

ג. כי האדם נמשך בדעותיו אחר מכריו ואחר אותן הנמצאים סביבו. (ח"ע הקדמה)

ד. וכן אם הוא נמצא בסביבה של פוקרים, הסביבה עלולה לפעול לרעה על האמונה. (מכתב)

ה. אבל יסדתיו למען אחב"י אשר לרגלי עול הפרנסה וכיו"ב הם רחוקים משקידת התורה, וחלק גדול מזמנם המה בחברת תועים המטים עקלקלותם, שהם צריכים חיווק ורחמים רבים. ועיקר הצלחם הוא להתחבר בזמנם הפנוי בחברת יראים ושלמים לקבוע עתים לתורה. (ח"ע פל"א)

ו. והנה התוה"ק היא נצחית ונוהגת בכל דור ובכל אדם. ולמדנו מכאן הנהגה לדורות, כי כל העולם הזה כולו מלא נסיונות על כל צעד, וידוע כי בשעת תוקף התאוה מאבד האדם כמעט כל היר"ש שלו, ולא נשאר כ"א הרשימו (קצת רישם) ואזי כפסע בינו ובין המות, הוא החטא ר"ל, ולזאת עצתו אמונה. ועיקר תקנתו להתרחק מאד ממקום העבירה וממקום הגורם ומסבב

לעבירה, ר"ל, באופן אשר עשיית העבירה לא יהא מהדברים הקלים. גם מכה חשבונית גשמיים ומכעיים על פי מדותיו המכעיות. ואז עם חזוק היר"ש ועם התפילה להשי"ת יזכה לסייעתא דשמיא להנצל מחמאי ונגעי בני"א. (ב"פ כח')

ז. אבל כיום אשר הפרוץ מרובה מכל צד, ומי שאינו לומד בישיבה מצבו מסוכן ועלול מאד שלא ישאר אצלו ח"ו אפילו משהו מיהדות, והאורבים על נפשות ב"י להדיחם, ר"ל, רבו מכל צד (אוי לנו שהגענו למצב נורא כזה, השי"ת יצילנו מידם) ובמצב פרוץ ומסוכן כזה, הרי אפילו אילו ידע בברור שח"ו לא יצליח בתורה בישיבה היתה החובה להיות בכל ימי הנערות בתוך כותלי הישיבה למען הנצל מפגעי הזמן האורבים על יהדותו ר"ל. ונמצא שהוציאה מסביבה של חולין, זה כבר תכלית לעצמו, אכן גם התכלית השני, לספוג תורה ויר"ש ולהיות באמת ת"ח מצוין, יכול להשיג בהישיבה אם רק יתמיד בלימודו. (ב"פ יז')

ח. והצלחה הזאת שמשיגים בישיבה, להיות נשאר יהודי מאמין בה' ושומר תורתו, הרי מצליח הבלתי כשרון כהבעל כשרון ולפעמים יותר מהבעל כשרון. (ח"ע ח"ב פ"ב)

נסיונות האדם

א. כל תלמיד ותלמיד יש לו זמני עליות וירידות, זמנים מזמנים שונים וסיבות רבות לזה, והכל נסיונות לאדם, ואל יפול לבו כלל כי העוה"ז הוא עולם התמורות לאין שיעור וסוף ההצלחה לבוא. (מכתב)

ב. ולכאורה כל הנפילות הללו אינם אלא צרות צרורות ולמה נבראו, אבל באמת יש מהנפילות הללו ריווח עצום, כי האדם במבעו, אע"פ שבעניני ממון ושאר תאוות לא ידע שבעה... מ"מ בעניני הרוחניות הוא כמבעו "שמח בחלקו", וכל זמן שרואה שחלקו מתקיים בידו אינו להוט לתוספת קדושה. ובמשך

הזמן תוכל ח"ו להתהפך כל עבודתו למצוות אנשים מלומדה. אבל כשנופל ורואה שגם מה שכבר זכה מתערער ונשמט מידו, על זה הוא יצא בקנאות להציל את עצמו מנפילות, ומתוך ההשתדלות להציל מה שכבר זכה, הרי הוא מתעלה יותר ויותר. (ב"פ פל"א)

ג. כי העולם הזה כולו הוא עולם הנסיון, והבא ליטרה מסייעין אותו, והבא לממא פותחין לו. (ח"ע פכ"ה)

ד. כי באמת אע"פ שכל המאורעות שבעולם הן הטובות והן הרעות כולם הם נסיונות קשים לאדם... מ"מ אפשר להשתמש בהם ג"כ להתחזק לעבודתו ית'. (ח"ע ח"ב פ"ד)

ה. והנה יש עוד סוג נסיונות והוא נסיונות של שיבושי הדעות, כי ניתן רשות לשטן לעשות דברים הגורמים לשיבושי הדעות וקלקול האמונה ר"ל... אך מ"מ האוהב את בוראו ית' בטוח שלא יתבלבל עי"ז... כי הנסיונות הנה לפי יכולת האדם לנצחו כשהיה דבוק בהשי"ת. (ח"ע ח"ב פ"ז)

ו. מודעת זאת שכל עניני העולם המה נסיונות האדם. העוני מצד אחד והעושר מצד אחר, השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחר... וכן המדות כולם המה נסיונות קשים. התאוה והחמדה מצד א' והגאווה מצד א' וכו' כי זהו תכלית ירידת נשמת האדם לעוה"ז לנצח במלחמת היצר. (ח"ע ח"ב פ"ז)

ז. וגם נברא בצמאון עצום להתאוות מה שטבעו רוצה ומשתוקק, בכדי להיות לו לנסיון כל ימי חייו כי העוה"ז כולו מלא נסיונות. (ח"ע פ"ד)

מענין הניסים

א. והענין בזה כי מה שקורין נס (היינו שהוא חוץ למבע הרגילה) כל אדם מכיר בו כי יד ה' עשתה זאת, אבל מה שהולך בחמידות, או מה שבאים ע"י

תהליך סבה ומסובב, זה קוראים האנשים מבע, ומהמון עם יחשבו שזה הולך ממילא, אבל באמת כבר אחו"ל, הכל בידי שמים... ונמצא שבאמת כל מהלך המבע הם ניסים, אלא שהם נסתרים, והיו עוד גם שההשגחה העליונה מסדרת, שכל הדברים יבואו דרך סבה ומסובב, והוא גם בתוך גם. (ב"פ סז)

ב. מכיון שכונת הבריאה בדרך כלל היתה להיות עולם כמנהגו נוהג בלא שום שינוי המבע, עלינו להשגיח ולשמור פרטי הניסים ושאר הדברים הנפלאים המחזיקים לבבינו לקדושת התורה והעבודה שהיו בזמנים שעברו, למען חזק לבבינו ליראה את השי"ת ולהנצל מרדת שחת. (ח"ע פ"ג)

ג. [ורק ההרגל התמידי מאפיל על כל הנפלאות לראותם כדבר שממילא ח"ו]. (ח"ע ח"ב פ"ב)

שבת קודש

א. כי בזכות שמירת הש"ק בהלכתו, משפיע השי"ת אור קדושתו ית' על ישראל בשפע רב בבחינת "מתנה טובה". (ח"ע ח"ב פ"ח)

ב. ובודאי המענג את השבת ממשיך קדושה עצומה על נפשו לתקנה מכל סיג ופגם. אך בתנאי שיהא המאכלים כשרים כדן, ושיהא המעות שקנה בהם צרכי שבת מעות כשרים, שלא מגול וריבית ואונאה וכיו"ב. (ח"ע ח"ב פ"ח)

ג. ומה שכתוב מצוות שבת עם מצוות שמיטה... כי הכל ענין אחד הוא, דמצוות השבת הוא, להפסיק באמצע בולמוס מרדותיו הגשמיים, ולהניח כל מלאכתו ולהזכיר עצמו כי השי"ת הוא היוצר הוא הבורא שברא את עולמו... וכן ענין השמיטה הוא להפסיק באמצע בהלת הרדיפה על המחיה ועל הכלכלה, ולהפקיר שדהו להזכיר ולזכור כי לה' הארץ, שאין העולם הזה רכושם של

האנשים אלא הוא רכושו של הקב"ה. ומידו ית' ניתנה לבנ"א להשתמש בה, והכל חסד ונדבה מאתו ית'.

(ב"פ פכ"ה)

עוה"ז - עוה"ב

א. ולצדיקים אין משלמים שכר מצוותן וחיותם בעוה"ז רק פירות יש להן מדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, ולפעמים מתנות חיים ולפעמים על ידי תפילה וזוכין לעניני העוה"ז, אבל עכ"פ לא שכר מצוות. (ח"ע ח"ב פ"ד)

ב. אכן נודע הדבר כי לא נברא האדם למען חיי העוה"ז כ"א לעבוד את בוראו יוצר נשמתו. ובה הצמאון הגדול ניתן בקרבו בשביל עבודת הבורא ית' למען יוסיף אומץ בעבודתו ית"ש אשר באמת אין גבול למעלות ומדרגות העליונות בעבודתו ית"ש. (ח"ע פ"ד)

ג. שכל עניני עוה"ז הוא מעין משל ודוגמא לעולם העליון אלא שבעוה"ז הוא מגושם ומוגבל ובעוה"ב הוא באופן רוחני. וכמו שיש בעוה"ז מזון הגשמי כמו כן יש בעולם הנשמות ענין מזון הרוחני. אשר אמנם אין לנו מושג ממהותו וענינו בהיותו בעולם הגשמי אבל עכ"פ הוא ג"כ ענין מזון להחיותו. (ח"ע פ"ז)

ד. וכה"ג בכל היעודים והברכות כולם מתפרשים לענין עוה"ב באופן רוחני מעין דוגמתו בעוה"ז. וכן בהקללות לדוגמא, כדכתיב ונסחם לפני אויביכם, שמתקיים ג"כ בעולם הנשמות שהנפש החוטאת נרדפת ממלאכי חבלה ר"ל, וכה"ג שאר הקללות והעונשין מתבאר לענין עולם הנשמות באופן רוחני. (ח"ע פ"ז)

ה. ובעוה"ב אינו זוכה לשלמות התורה "מי שידע" הרבה, אלא "מי שיגע" הרבה כפי ערכו. (ח"ע ח"ב פ"ב)

ו. הכלל שהצדיקים בומה"ז המה בפחד אולי ח"ו לא הוכשר דרכם כראוי... אבל לע"ל כשיתגלה אור האמת ויתברר לו שדרכו היתה גבוהה, ועבודתו רצויה לפני ממ"ה הקב"ה, והו' בגדר גן עדן לצדיקים ומרפא לכל מכאובי לבבו. (ב"פ מב')

ז. אבל לעתיד לבוא יהא עולם אחר והשקפות אחרות אשר בעל מעשים רעים וחמאים יהא כווי ומכוזה לדראון עולם, וכ"ז תהא אצל הרשע גיהנום נורא. (ב"פ מא')

ח. כי באמת כל עניני עוה"ז, העונג והצער והמדות, כולם הם מעין דוגמת עולם העליון... הכלל שעניני העוה"ז הם מעין דוגמת עוה"ב. אלא שבעוה"ז הוא מצומצם מאד מאד, ובענינים חומריים, ובעולם העליון הוא בהתפשטות עצום וברוחניות.

ט. משום שכל עניני העוה"ז, הן המזכות והן הרעות, המה דברים פחותים וחולפים כצל עובר, משא"כ בעולם הנשמות. (ח"ע ח"ב פ"ד)

י. מעתה הלא תשאלו למה נברא האדם הלזה לחיות חיים מעורבים יגון ושמחה, צער ועונג, עליות וירידות, והמון תמורות, ורובם צער וכאב. מה זה ועל מה זה. והתשובה האמיתית היא מפני שכל חיי עוה"ז אינו אלא מעבר ופרוודור לחיי הנצח אשר אין ערוך אליו, וכל חייו נסתדרו כפי מה שגלוי לפניו ית"ש שהוא רצוי ביותר להכנתו לחיי עד.

יא. ואחרי שהתאמת אצל האדם השארת נפשו אחרי שיפטר מהעוה"ז, הלא לא יוכל להעלות על הדעת כלל שתכליתו בעולמו הוא חיי עוה"ז, שכל חייו אינו אלא שבעים שנה ואחרי פטירתו נשמתו חיה וקיימת אלפי רבי רבבות שנים לאין קץ ומספר חיים רוחניים. מה ערך שבעים שנה נגד עולמי עד ונצח נצחים, הלא יראה בבירור גמור כי תכליתו הוא חיי הנפש בעולם שכולו ארוך, והעוה"ז אינו אלא דרך מעבר לזכות בו לחיי עד בעוה"ב. (ח"ע פ"ז)

יב. ואמנם עיקר הזעקה גדולה ומרה היא בעלמא דקשוט אשר שמה כל עניני החומר כבר חלף עבר, ונפשו עליו תאכל על אברון עולם עומד, בזמן שהיה יכול להיות אפילו כמשה רבינו במעט השנים שנקצב לו לדור בעוה"ז וכמש"כ הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות תשובה. (ב"פ טז')

חושי האדם

א. כי אין לשכל האנושי שום מושג כמה שלא מעמו והרגישו באחד מן החושים, וכשהוא דן אודות מה שמופלא ממנו, הרי הוא מציירו באיזה דמיון הנמצא במוחו מדברים שבחוש, וכולו שוא ושקר מעשה תעתועים. (ח"ע פכ"ד)

ב. וכן מענין עין הרע אשר מלבד שמבואר אמיתותו בדברי חז"ל, עוד הוא מבורר מן החוש הרבה פעמים בלי שיעור, ונודע ומפורסם בכל העולם אמיתותו ע"פ החוש. והוא איזה סגולה רוחנית הפועל על הנפש כי הגוף אינו מתפעל מאומה ממשבת חברו. (ח"ע פ"ח)

ג. אבל הוא הדבר שאמרנו דהכרה חושית פועלת הרבה יותר על האדם מהכרה שכלית. ובכן, כשאתה אומר לו שהמחלה של תחתוניות שולטת בו, זה מפחיד אותו יותר ממה שאמרו לו מקודם שכל מיני גיהנום שולטים בו, אע"פ שבאמת הגיהנום רע ומר יותר לאין שיעור מתחתוניות. (ב"פ יא')

ד. ואולם גם למציאת יסוד רוחני החוש מכריחו להאמין. הלא עינינו הרואות אנשים מצליחים ובלתי מצליחים. יש אנשים שבכל אשר יפנו יצליחו כאות נפשם, ויש אנשים כמותם ועדיפים מהם ביתרון הכשר ודעת, שבכל אשר יפנו נכשלים ונשברים ובקושי גדול ישאו עמל החיים... קורין לזה מזל, מזל טוב, מזל רע, יהא מזל. בכל אופן אין זה תוצאות החומרים שגופו בנוי מהם שהרי אין גוף זה שונה מזה בחמרי גופם, אבל הוא איזה כח רוחני אשר לא נדע מהותו ושיבו.

ה.

כי בכלל לא כתבה התורה מענינים הרוחניים והבלתי מורגשות בחוש שענינים אלו נמסרו בתורה שבע"פ בתור סוד לחכמי התורה. ואדרבה, נאסר לכתוב דברים שבע"פ. (ח"ע פי"ז)

ו.

וכל חכמת העולם מתחילים ומסיימים בדברים המוחשים בחוש, כחכמת החשבון והנדסה וכידועת הטבעיים אשר נתבררו מתוך הנסיון והמציאות המוחש כגון חכמת הניתוח והרפואה, ושאר טבעי הברואים. אבל עניני תהליך הטבעים הבלתי מוחש, וכש"כ בענינים הרוחניים, חקירות סוד הבריאה וחקירת אלוקות, הנה כל דבריהם דמיונות שוא מעשה תעותעים. (ח"ע פכ"ד)

ז.

וענין האש כי בעוה"ז הגשמי הנה המקום היותר מופרש מתחום האדם הוא האש שא"א לבריה לבא ולכנוס בתחומו, ובכדי להבליט לחושים הגשמיים רוממות קדושתו יתב', שהוא קדוש וגורא ולית מחשבא תפיסא ב"י כלל, התראה כבודו ית"ש בתחומו של האש, כי יותר מזה א"א לחושים הגשמיים להרגיש. (ח"ע פי"ז)

ענינים שונים

א.

ומעתה באמת כל מאורעותיו של האדם היום יומית הצלחותיו והרפתקאותיו, העונג והצער, וכל תנועותיו, הכל באין בידי שמים והכל לטובתו (אם לטובת גופו ועניניו הגשמיים, אם לטובת נפשו ומצבו הרוחני) גם עצם החיים אינו טבעי, אלא בגזירתו ית' ובחסדו. (ב"פ סז')

ב.

הכלל כל מה שהאדם רואה ושומע וכל סוגי חכמה וכשרון וכל מיני הרגשות והתפעלות כל מיני עונג וצער וכל המאורעות והתפוכות הזמן, הכל הם כוחות הבורא ב"ה מחייה החיים ומנהיגם כפי חכמתו העליונה. (ח"ע ח"ב פ"ג)

ג.

כי החיים אינם רכושו של האדם ואין לו שום חוזה והבטחה על החיים כ"א מחסדי הבורא ית', צורנו צור כל העולמים ית"ש, המחייב חיים בכל עת ובכל שעה. (ח"ע ח"ב פ"ב)

ד.

ואכן תשוקה זו לרוחניות וקדושה מעידה בנו שתכלית בריאתנו בעולמנו הוא לעבודת השי"ת, קל חי צורינו ויוצרינו. וכל מה שהפה יכול לדבר ועין לראות והשכל להשיג והלב להרגיש, הכל הוא מאור א"ס ב"ה, וכולא קמיו' בלא חשיב. והנפש לא תמלא ולא תמצא מנוח אלא בהתדבקה באביה שבשמים ית"ש, כי ממנו ית"ש נאצלה והוא מחוללה ויוצרה. (ח"ע פ"ה)

ה.

ובכל שמתוסף מיני המצאות לתענוגות ונוחיות בני אדם, כן נתוסף הצמאון והתאוה מתגברת ואין נחת.

ו.

כי השמחה באדם הוא לפי ערך רצונו ותשוקתו לאותו הדבר, כי לדבר שמשתוקק ומתאוה מאד, תגדל שמחתו בהשיגו, ולדבר שכמעט לא התאוה אליו ולא שאף לו, לא ישמח בהשגתו. וכן בהצלח מדבר רע, שבהנצלו מדבר שנרעש ונפחד מאוד ככה תגדל שמחתו, וכשינצל מדבר שכמעט ולא היה אכפת לו, כמו כן כמעט ולא ישמח כלום בהצלחו. (ח"ע פ"ט)

ז.

ומכאן אנו רואים שהכפירה איננה תוצאה מחמת חסרון הדעת אלא מחמת רצונו. ואדרבא, שיבוש הדעת באה מחמת תאוותו ורצונו לכפור, כי כל מה שאינו רוצה להאמין, מכמלו בלבו ודיו וחושב במחשבתו, זה לא כלום ולא כלום. וגדמה לו כי כזה כבר הרס כל החששות והוא באמת רוח הטומאה המלפפתו לקבוע בלבו הכפירה בתוקף למי שרוצה לכפור, ולמי שהוא שקוע בעוונות ר"ל. (ב"פ כו')

ח.

כן אמת שהפרישו מתאוות עוה"ז הוא ענין גדול מאד (כשהוא לש"ש לעשות נחת רוח ליוצרו, ולא לשם השגת מדרגות) אבל ז"א אלא כשמקיים מה שמחויב עפ"י התורה. אבל אם עי"ז מכמל משהו ממה שמחויב ע"פ ד"ת, אז מעשיו הולכים לס"א ר"ל, ולא ישיגו ארחות חיים. או כי יחשוב, שעולה

למעלה למעלה, ובאמת בקרבו קבורה תאוה לחשוב עצמו לבעל מדרגה, ובאמת הוא פוגם ונפגם.
(מכתב)

מ. מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולים להשיג האמת על כוריו. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו.
(ח"ע הקדמה)

י. כי בשעת המאורע שהאדם נרגש מאד מן ההוה הוא לכאורה מלא קושיות למה הוא כך ומדוע יהא כך, אבל לאחר תקופה ממושכה כשיצא ממעגל המאורעות הוא רואה אותן באספקלריא אחרת ומסוגל להבין קצת יותר ולהצדיק עליו את הדין.
(ב"פ ז')

במחונני בצורי - הוא אוצרי

רובם ככולם	בשעה שהעולם
וכל שכלם	יתנו עמילם
לעשות להריוח	לעבוד ולטרוח
לכל צד פוסח	רגע לא ינוח
לנגוח ולנדוח	ודעתו תזוח
בשביל דמיון פורח	ויש גם לרצח
כי לא יצליח	וסופו מוכיח
את רוחו ירתיע	וכל פגע וחוח
ולא ימצא מנוח	יריע אף יצריח
ותשב הרוח	עד שהיום יפוח
נפשו הנשאה	בה בשעה
תדיר שמח	של הבוטח
הוא אוצרי	במחונני בצורי
ומהשתדלות בורח	את האתר שוכח
להיות לוקח	ולא יעמול לרוח
מהבורא המשגיח	מה שכבר נשלח
לא מטה ידו	והוא הבטוח, מעודו
כי הכורא בחסדו	ולא נפגע כבודו
ולכו (וזמנו) עמדו	מגן בעדו
בכל נפשו ומאודו	לירא מכוראו ולעבדו

[נכתב ע"י מרן זצוק"ל בצעירותו]